

İDEALİST VE MATERİYALİST ZİHNİYETLER

Bu yazıda Etyen Mahcupyan'ın değerlendirmelerine göre idealist ve materialist zihniyetleri ele alacağım.

A. İdealist Yansıma ve Ataerkil Zihniyet

İdealist yaklaşım *zihni* ön plana çıkarmakla madde üzerinde bir belirleyiciliğe imkan tanır. İdealist yansımanın yüzeysel ve neredeyse tarih içinde hiçbir önemli düşünür tarafından savunulmamış olanı *öznel* idealist yansımadır. İdealist yaklaşıma göre, insan zihni; “dışındaki gerçekliği oluşturduğundan; idealist yaklaşımın hem madde hem zihin için gerekli olduğunu öne sürer. Bu versiyon bilgi sorunsalına da gerçek bir yanıt olmaktan ziyade; ucu *nihilizme* varabilecek bir yaşam felsefesinin aklileştirimidir. Çünkü biri öldüğünde” dış gerçekliğe bir şey olmamakta, sadece o kişinin dış gerçeklikle ilgili algılaması bitmektedir. Bu nedenle dışımızdaki gerçekliğin var olmak veya belirli niteliklere sahip olması için hiçbir bireysel zihne muhtaç olmadığı ortadadır.

Berkeley'e göre, insanoğlu dış gerçekliği *duyular* yoluyla algılayabilmektedir ve bu duyuların varolması için de bir *zihne* ihtiyaç vardır. Dolayısıyla algılanabilir olanlar, zihnin dışında varolmamaktadır. Yani bizler dış dünyanın gerçek olmadığını ileri süremeyiz; ancak bu dünyanın *gerçeklik* kazanması *algılayıcı* bir zihinle olabilmektedir. Bu algılayıcı zihin, tek tek insanların zihinleri değil, bu maddî dünyanın içinde var olabilecek bir *üst zihin*, bir ruhtur. Nesnel idealist yansıma olarak adlandırılan bu yaklaşımda: zihin *bireysellikten* kurtarılıp, tüm maddî gerçekliği içeren bir ruha; yani Tanrı'ya dönüşmektedir.

İdealizm, zihnin madde üzerinde olan belirleyiciliği ve insanların öznel ve eksik zihinlerin dar çerçevesinden kurtararak; bilgiyi bizim dışımızdaki yani bize göre nesnel olan bir zihnin kapsayıcılığıyla temellendirmek istemektedir. Bunun sonucunda Tanrı olmadan dış dünyanın varolabilmesi mümkün değildir ve bizlerin dış dünyaya ait bilgi edinebilmemiz Tanrı'nın varlığının açık bir kanıtıdır. Yine Berkeley'e göre dışımızdaki şeyleri bilebilmemiz; o şeylerin maddî nesnel olduğunu göstermez, onlar nesnel zihinsel nesnelere ve buradaki nesnel zihin Tanrı'nın kendisidir.

Bu yaklaşımdaki temel varsayım; Tanrısal zihin, insan zihni ile aynı tözü paylaştığı görüşüdür. Eğer dış gerçeklik Tanrı sayesinde varolabiliyor ve nitelik kazanıyorsa, bizim bunları bilebilmemiz ancak Tanrısal olanı paylaşmamızla mümkündür. Böylece hem bizi hem de dış gerçekliği yaratan Tanrı bizleri o dış gerçekliği algılayabilecek şekilde yaratmıştır. Böylece yaratılışla ilgili bir varsayma ve *ontolojiye* öncelik verme durumunda kalıyoruz.

Ontolojinin ön plana geçmesiyle madde-zihin ilişkisi dolaylı bir hal alıp ve her ikisinin de Tanrı'dan zuhur etmesi ikisini birbirine benzer kılmaktadır. Bu farklı pozisyonlar birçok düşünür tarafından savunulmuştur. Örneğin Aristo; kavramların nesnelere varıldığı ve zihnimizin Tanrısal zihnin parçası olması nedeniyle, bizim o kavramları anlayabildiğimizi söylemiştir; rasyonalist felsefecilerden Leibniz, kuramın; her insanın zihnine Tanrı tarafından konmuş fikirlerin varlığına dayandırmış; Spinoza zihnimizdeki fikirselle bağlantıların nesnelere de aynen mevcut olduğunu

düşünmüştür. Hegel ise bizim dünyayı algılamamızı dünyanın kendisini bize açmasıyla özdeşleştirmiş; akli olanın gerçek olduğunu ileri sürerken, insanoğlu dahil tüm yaratılan alemleri kendini gerçekleştirmekte olan ruhun izdüşümü olarak sunmuştur (Mahçupyan 1996, 22)

Tüm tek-Tanrılı dinlerde, Mahçupyan'a göre, idealist yansımacı bir epistemoloji üzerinde inşa edilmişlerdir. Yaratan ve yaratılışla ilgili kabuller hem insan zihninin hem de dış gerçekliğin özelliklerini belirlemekte ve bu ikisi arasında ilahî bir uyum doğmaktadır. Bundan dolayı tek tanrılı dinlerin temeli olan *tevhid* ilkesi, bu öğretinin epistemolojik anlamda temellendirilmesidir.

Görüldüğü gibi idealist yansımacı epistemoloji *seküler* ya da *dinsel* birçok düşünür veya akımın temel varsayımını oluşturmaktadır. Bilgi edinme burada Tanrısal'dır. Dış gerçeklikler nesnel (ilahî) bir zihinden kaynaklanmaktadır; insan zihni de, dış dünyada bunun yansımasıdır. Bundan dolayı insanın dış dünyayla veya Tanrısal olan algılarında yanılma payı yoktur. Tanrısal bilgiden hareket etmeyen bir düşünce de dış gerçekliği anlamada eksik kalacaktır; çünkü idealist yansımanın temelinde Tanrı vardır ve bu gerçekliğe anlam kazandıran da Tanrı'dır.

Ontolojinin belirleyici hale gelmesiyle, gerçekliğin kendisiyle bilgi hiyerarşik bir nitelik kazanmıştır. Gerçekliğin niteliksel olarak farklılaşmasıyla bilgi de niteliksel olarak farklılaşmıştır. Bundan dolayı herhangi bir insanın gerçeklikle ilgili önermeleri, yanılma payı taşımasalar da niteliksel olarak eksik kalabilir.

Bu tespit, çevremizdeki insanlarla ilgili basit gözlemlerle çakışmaktadır. Aynı ilahî zihnin yansımaları olmalarına ve aynı dışsal gerçekliği gözlemlenmelerine rağmen, insanlar arasında büyük algılama ve fikir ayrılıkları vardır. Gerçekliğin hiyerarşik olduğu bir alemde bu varlıklar; *niteliksel* olma durumundadır. Bitkiler, hayvanlar ve insanlar alemleri nasıl *kategorik* hiyerarşi içindeyse, insanlar arasında da zihinsel bir hiyerarşi varsayılır. Bu doğal hiyerarşi anlayışı ataerkil zihniyetin de temel yapıtaşdır. Daha doğru bilinenin veya doğal olarak daha yetkili olanın rehberliğine dayanan ataerkil zihniyet, hiyerarşiyi varlığın doğal konumu haline getirdiği ölçüde, az bilginin çok bilgiye muhtaç olduğu bir bilgi edinme düzenini öngörür. Kimin bilgili olduğu konusunda bakan kişiye göre değişecektir. (Mahçupyan 1996, 24)

Ataerkillik doğal bir rehberlik müessesesi ile birlikte operasyonel hale gelir. Burada bilen-bilmeyen ilişkisi gönüllülük esasına dayalı bir *usta-çırak* ilişkisine dönüşür. Bu zihniyetle oluşan toplumsal yapılar *saygı* esasına dayalıdır ve her yapı kendine özgü kodlarıyla ve ritüelleriyle kendi geleneklerini oluştururlar. Dolayısıyla gelenekler ataerkil düzenlerin kendilerini yeniden üretme meşruiyetlerini borçlu oldukları bir arka plan oluştururlar. Çünkü bu gelenekler bir toplumsal anlayışı diğerlerinden ayıran, farklılaştıran ve onlara kimlik veren hayati damarlarıdır.

Sonuçta bu yaklaşım *ontolojiyi* ön plana çıkardığını ve zihnin madde karşısında belirleyici bir konumda olduğunu belirtir. Bu tanımlamanın sonucunda ise dinsel anlamda Tanrı ve yaratılış kavramlarına, seküler düzlemde ise gerçekliğin temelde zihinsel olduğu sonucuna varılır. Yani dinsel veya seküler olsun, bilgi *inançla* açıklanmaktadır, değişik bir ifadeyle belirtirsek, bilgiyi insan zihninin sınıması mümkün olmayan bir varsayımla temellendirmiştir.

Ayrıca ontolojik önceliğin doğal olarak ima ettiği hiyerarşik gerçeklik anlayışı, Mahçupyan'a göre tek tek bilgilerin güvenilir addedilmesi gerektiğiyle birleşince, sınınamayan varsayıma dayalı bilginin hiyerarşik olması gerektiği sonucuna varılır. Bu tür yaklaşımlar kültürel yapı içerisinde ataerkil zihniyetle birebir örtüşmektedir. (Mahçupyan, 1996, 25)

Ataerkil zihniyet; toplumu belirli bir hiyerarşide düzenlemekte bunu da idealist yansımadaki bilgi anlayışıyla yani onların varlıkta ve bilgide oluşturdukları hiyerarşiyi alıp düzene aktarmaya yani doğal bir düzen kurmaya çalışır. Dolayısıyla denilebilir ki idealist yansımacı yaklaşımı kendisine temel alan oluşumlar ataerkil toplumsal yapılar önermek durumundadırlar. Ataerkil yapının epistemik temellerinde ise idealist yansımacı bir epistemoloji görülür.

B. Materyalist Yansıma ve Otoriter Zihniyet

Yansımacı yaklaşımlardan ikincisi olan *materyalist* yaklaşımda idealist yansıma gibi yine *ontoloji* epistemolojik olarak önceliklidir, ama idealist yansımanın aksine madde zihni belirlemekte, yani maddenin temel töz olarak alınması, zihinsel olan her şeyin, maddesel olanın izdüşümüne indirgenmektedir. Madde temel alındığı için algılanamayanlar gerçeklik kategorisinde yer almazlar, böylece idealistlerin kabul ettiği Tanrı ya da bir "üst zihin" kavramlarını reddetmiş olmakta ve bilgi sorunsalına da madde ile zihnimiz arasında bulunan *yatay* bir düzlemde ele almaya çalışmaktadır. Materyalist yansımanın bir sorunu da tüm maddesel olanlara ortak bir nitelik bir maddeden söz etmek zorunlu olmuştur. Böylece idealizmdeki gibi bir Tanrı yaratılmış olur ama bu Tanrı'nın farkı idealist yansımadaki gibi bilinçli olması değil, bilinçsiz olmasıdır. Madde adı altındaki bilinçsiz Tanrı değişmeyendir. Çünkü çevremizdeki nesnelere maddenin çeşitli hallerini almış şekillerdir ve bunlar o nesnelere özünü de temsil edemezler, Bu nedenle bu biçimleri aşan bir değişmeye ihtiyaç vardır. Burada oluşan model şu anlama gelmektedir; gerçekliğin esas olan belirleyici (değişmeyen) töz, diğer tözün özelliklerini bir şekilde tanımlamaktadır. Burada oluşan değişmeyen bilinçsiz Tanrı'nın (madde) amacı ve iradesi yoktur, yani bilinçsiz, amaçsız ve iradesiz bir maddî çerçeve vardır. Ontolojik öncelik zihinden maddeye verildiğinden materyalist yansımacılar *bilinci* de sıradan insanların zihninde ve eyleminde aramaktadırlar.

Materyalist fikirler, epistemolojik anlamında yansımacı biçimiyle yakın zamanlarda hem teorik hem de pratik olarak ortaya konulmuştur. XVIII. yy. genel anlayışı; evrenin mekanik bir sistem olduğunu ve bunun zamanın başlangıcında yaratılmış olsa da evrenin yaratıldıktan sonra onu yaratana bir ihtiyacının olmadığı yönündeydi. Yaradanın artık bir ihtiyaç olmaması, bilgi sorununu da bu *mekanik* sistem ile zihnimiz arasında kuracağımız bağlarla irdelenebileceği ve böylece dış gerçeklik hakkında bir temellendirme yapılacağı öngörülüyordu. Bu düşünce sisteminin kavşak noktalarından birisi olan Feuerbach'a göre, dış gerçeklik mutlak olarak vardı ve doğrudan bir yansımayla insanoğlunun bilgisini birebir şekilde belirliyor, bu belirleme bir nesnenin aynadaki aksi gibi esas gerçekliği aynen yansıtıyordu. Böylece insan zihni edilgen bir konuma itilmiş olup, düşüncelerimizde

önceden programlanmış robotların çevrelerindeki girdileri kullanarak ürettikleri çıktılara benziyordu.

Tarihi süreci içerisinde Mahçupyan'ın açıklamalarına bakılırsa, edilgen materyalist yansıma Engels'le devam etmiştir. O da zihnimizin hassas ancak edilgen bir yapıda ve bu nedenle duyumsamalarımızın gerçeğin kopyaları olduğunu söylemiştir. Ne var ki bu önerme ispatlanmaya muhtaçtır. Çünkü duyularımızın gerçeğin kopyası olduğunu gösterebilmemiz için gerçekte duyularımızı ayrı ayrı algılayıp mukayese edebilmeliyiz. Duyum temelli hareket eden bir insanın relativizme gideceğinin farkında olan; ama insan bilgisi içinde nesnel ölçüt arayışını sürdüren Lenin materyalist yansımayı mantıksal sonucuna götürmüştür.

Bu amaçla Lenin birbirini tamamlayan üç (3) adım atmaktadır. Bunlardan biri *fenomenal*, yani algılandığı şekliyle dünya ile *gerçek* dünya arasındaki ayrımın görece hale getirilmesidir. Bu iki dünya arasındaki fark bilginin artmasıyla kapanmakta olan *niceliksel* bir farktır. Yani gerçeklik dışımızda ve tüm detay ve boyutlarıyla kendi iç devrim yasalarına tabi olarak vardır. Bizler ise zamanla algılarımızı genişletip o gerçeklere yaklaşmaktayız. Dolayısıyla insan için bilemeyeceği bilgi yoktur; sadece şu an için bilmediklerimiz vardır. Böylece insan zihnini temel gerçeklik olan maddî dünyaya yaklaşan bir taşıyıcı haline dönüşür.

Bilginin bizleri yanıltıcı noktalara sürüklememesi için yani gerçeklikten uzaklaştırmaması için Lenin *ikinci* adımını atar. Burada yansıma ilişkisini duyularımızın ötesine atar ve dış gerçekliğin zihnimize doğrudan yansıdığını söyler. Böylece bilginin doğru yönde olduğu garanti altına alınır, hem de *gerçek* ile *fenomenal* dünya arasındaki niteliksel sınır kalkmış olup, duyularımız nesnelleştirilmiştir. Geline bu noktada gerçek ile fenomenal dünya arasında da nesnel bağlar kurulmuştur. Ama dış gerçekliğin zihnimize yansması ve kendi kopyasını üretmesi maddenin gücüdür. Çünkü insan zihni edilgen bir konumdaydı. Dolayısıyla Lenin *maddeye* idealist yansımacılıktaki Tanrı'nın rolünü vermiştir. Aradaki fark, idealist yansımada *üst zihin* hem maddî gerçekliğe hem de zihne yansıyor olması; oysa materyalist yansımada yansımadan ziyade madde ile fenomenal dünya arasında bir geçişliliğin bulunmasıdır. Böylece fenomenal dünya gerçekliğin dış yüzünü oluşturur.

Yaptığı bu varsayımlar sonucunda ortaya bir sorun çıkmakta. Herkesin zihinsel kopyaları aynı gerçeklikten kaynaklandığına göre, algılama ve görüş ayrılıkları nasıl açıklanabilir? Lenin'in *üçüncü* adımı bu sorunun yanıtıdır. Bu yanıtta göre aradaki ayrılıkların bazı insanların daha az bilgili olmalarından kaynaklanmaktadır. Kimin daha bilgili olduğu ise *eylemle* kanıtlanabilir. Çünkü maddî gerçekliğin değişmeyen ve etkilenmeyen yasaları vardır ve eğer bilgi doğru ise bu yasayı yansıtmak zorundadır. Böylece doğru bilgiye dayanarak yapılacak *eylemler* yasaya uygun olacaklarından başarılıdır. Böylece materyalist yansımacılık bir eylem programı ile tamamlanacaktır. (Mahçupyan 1996, 28)

Marx ise materyalist yansımacılığa farklı bir yorum getirmiştir. Marx'a göre maddî dünyanın temel gerçeklik olduğunu ve insan zihni tarafından aynen kavranabileceğini söyler. Bilginin üretilme biçimi konusunda o Engels'den ayrılır. Buna göre, zihnimiz ile maddî dünya arasında herhangi bir geçişlik yoktur. Duyular

insana bilgi kazandırmaktansa, sadece bir *etki* veya *dürtü* yaratabilirler. Bilgi ise, bu etkiden hareket eden insanın eylemiyle oluşmaktadır. *Praksis* felsefesi olarak adlandırılan bu bakışa göre, bilgiye yönelen algılama eylem süreci içinde oluşmaktadır. Marx için gerçek bilgi her ne kadar maddî gerçeklikten kaynaklansa da bunun edinilmesi için insanın çaba harcaması gerekir. Gerçeklik maddî olmaya ve zihnimize yansımaya devam etmekte ama bu yansıma, bilgi edinme noktasında yetersizdir. Madde açısından yetersiz olan bu yansıma insan açısından onu etkin kılabilecek bir materyalizme götürür. Marx'ın etkin materyalist yansımacılığı Lenin versiyonuna kıyasla, bilginin pratikteki oluşumuna daha fazla önem atfetmektedir ve *ontolojik* belirlenmeyi arka plana itmektedir. Ama Marx'ın bu gayreti epistemolojik açıdan temel mantığı değiştirmemiştir.

Marx için de eylemle keşfedilecek olan *bilgi*, maddede zaten içkin olan temel gerçekliğin aynısıdır. Bu nedenle Marx örneğin salt madde olan doğanın yerine, insanı da içeren bir oluşum olan üretim biçimi kavramını yerleştirmiş, ancak sonuçta üretim biçimine maddenin tüm belirleyici özelliklerini atfetmekten kurtulamamıştır. İnsanoğlu eylemiyle üretim biçiminin değişmesine bir etkide bulunabilse de, bu etki üretim biçiminin önceden belli olan iç değişim yasalarının emrettiği doğrultuda olmak zorundadır. Böylece madde insanı alet ederek kendi sarsılmaz hükmünü uygulamaktadır. (Mahçupyan 1996, 30)

Etkin ve edilgen materyalizmin arasındaki fark ontolojik belirleyiciliğinin gücü ile önemsiz hale gelmektedir. Madde temelli olan bu yaklaşım insanı, değiştirmeyeceği ancak anlayabileceği yasalara mahkum eder. Anlamaktan kasıt ise sadece belirlenmiş yasalara bilinçli bir şekilde uymaktır. Bilinçli insan yasaları farkederek ve onların değişmezliğini kabul ettikten sonra yapacağı şey o yasaların işlenmesini kolaylaştırmaktır. İnsanlar bilinçlendikçe yasaların farkına varırlar ve bu bilinç insanları yasalara uymaya götürür. Bu yasaların kabulü insana özgürlük alanını açar. Eğer insan maddenin içerdiği zorunluluğu fark ederse ve bunları kullanabilirse *özgürlük* alanı da açılmış olur.

Böylece *materyalist yansımacılık* otoriter zihniyetin temelini oluşturup ve ona meşruiyet kazandırmaktadır. Otoriter zihniyet insanın bilincini dışsal bir otoritenin anlaşılmasına, özgürlüğü ise o dışsal otoriteye uyuma indirgemektedir. Burada tek yönlü bir tahakküm ilişkisi söz konusudur. Birey kendini dışsal otoriteyle özdeşleştirmeye çalışacak, yani kendi kişiliğini sarsılmaz bir bütün karşısında eritme arzusu içinde olacaktır. Bunun sonucunda, yani tek yönlü olan tahakküm ilişkisi otoritenin kişiselleşmesine yol açacaktır.

Dış gerçeklik has gerçekliklere ve sarsılmayan yasalara sahiptir. Ama insan zihni hiçbir zaman bu yasaları tümüyle yansıtamaz, bundan ötürü maddî gerçekliği anlamak ve bilmek göreceli bir hal alır. Maddede içkin olan yasa bir değişim yasası olduğundan, insanın zamanın herhangi bir anında bu yasaların tümünü algılaması imkansızdır. Tek bir gerçeklik olmasına rağmen insanın onu tam olarak bilme konusunda kuşku oluşur. Çünkü insan hem yansıttığı gerçekliğin bir kopyasına sahip ama bu gerçeklik sabit kalmamaktadır. Lenin'in edilgen versiyonu da, bilgiyi eylemle doğrulama modeli, teoride mümkün olsa da pratik hayatta buna ancak belirli alanlarda imkan tanımaktadır. İnsanlar genelde *teorik* bir rehberliğe muhtaç kalırlar. Teorik olarak

yasaların algılanmasıyla eylem doğru anda ve biçimde yapılır. Sonuçta o, olayların çeşitliliği ve karmaşıklığı doğru algılamının eğitimle olabileceğini ima etmekte. Ama herkesin eğitimden eşit bir şekilde yararlanması olmayacağına göre maddenin yasalarını anlamak bir yetenek işi olduğunu gösterir.

Böylece materyalist yansımacılık; bireylere eylemi vaaz edip, onları teorisyenlere mahkum etmektedir. Bundan dolayı bu *teorisyenler* sınanamaz hale getirilirler. Otoriteden farklı düşünmek, otoriteyi sarsmadığı gibi o kişinin yanlış bir düşüncede olduğunu gösterir. Birey yanlış düşmemek için gerçek ile kendisi arasında otoriteyi bir araç olarak kabul etmek zorundadır. Materyalist yansımacılığın üzerine inşa edilen otoriter zihniyet bilinci, bilgiyi, özgürlüğü birbirine bağımlı kılmakta ve bunu da üzerinde bir tekel kurabilecek bir kamu sahası haline getirip otoriteye teslim eder. Otorite gücünü dışsal bir şeyden alsa da, doğru yorumun ne olduğunun bilinmemesinden dolayı neyin doğru veya yanlış olduğuna *otorite* karar verir, böylece *mutlak bir otorite* oluşur.

Bu zihniyetin toplumsal bir modele dönüşmesi ise genel ve kapsayıcı bir *kontrol mekanizmasıyla* kurulur. Burada mutlak bir otorite olduğundan dolayı insanların nasıl davrandıklarını gözlemlemekle yetinilmez, ayrıca onların ne zaman, nerede, nasıl davranmalarına ilişkin *kurallar* sunulur. Özgürlük bilgiye dayalıdır, ama özgürlük belirli bilgi ile sınırlanır ve insanların nasıl düşünmeleri gerekeceği de tepeden belirlenir. Böylece toplum aynı fabrikada ve aynı ölçülerde çıkmış bir robota benzer ve bunların denetlenmesi bu sayede kolaylaşır ve tahakküm düzeni oluşur. Bu düzenin işleme otoritenin kurallarının yasallaşmasına ve toplum tarafından içselleşmesiyle olanaklı hale gelir.

İnsanlar bu durumda iki (2) tür korku içinde kalırlar. Yönetimle anlaşamayanlar maddî-manevî baskı altında olmanın getirdiği *korkuyu* yaşarken, yönetime yandaş olanlar da *gerçekliği* otoritenin anladığı biçimde anlamama ihtimalinin endişesini yaşarlar (Mahçupyan 1996, 32). Bunun nedeni de, dış gerçekliğin olduğu şekliyle algılanması nasıl mümkün değilse, bu *gerçeklik* ile insanlar arasında aracı olarak kabul edilen *otoritenin* anlaşılması da sıradan insan için son derece güçtür. Bundan dolayı yönetilenler otoriteden sürekli bir propaganda ve eğitim içinde olmalarını talep eder. Bu eğitim kontrol olanaklarını artırdığı için yönetim tarafından da uygun bulunacaktır. Bu gibi toplumsal yapılarda *düşünce* bir *kamu sahası* haline gelmekte ve *özel alan tamamen* yok edilmektedir. Buradaki kamu sahası otoritenin alanı olduğundan bireyler otorite gibi düşünmektedirler. Toplum edilgen bir yığınla militan aktif bir sınıf şeklinde ayrılaşır, Otorite edilgen kesimi tam bir homojenleştirmeye sürüklerken, militan kesim kendi içinde katı bir hiyerarşik yapı oluşturur. Kaynağı en üstte bulunan otoriter güç aşağı sınıflara doğru gittikçe edilgen yığınlarda sıfırlanır. Katı bir yapı olduğundan dolayı kategoriler arasında geçişler yoktur. Sadece bilinçli olanlar en tepede yer alır, diğerleri mümkün olduğunca homojen bir şekil alır.

Sonuç olarak, *materyalist yansımacılık*; Mahçupyan'a göre, maddeyi temel töz olarak yani maddeye ontolojik bir öncelik vererek *zihni* edilgen bir konuma getirir. İnsan zihninin yetersizliği ve gerçekliğin sürekli değişim içinde olması *yansıma bilgi* hakkında şüpheler oluşturur. Bu şüphenin de eylemle veya dış gerçekliğin yasalarını bizlere sunacak olan teorisyenlerle mümkün olur. Eylemin de bir bilgi olduğu

düşünüldüğünden, eylemin sadece otoritenin meşru hakkı olması doğal olmuştur. Bilgi ve eylemin tekelleşip tek bir otoriteye teslimi olan bu yaklaşım, otoriter zihniyetin felsefi temelini oluşturmaktadır. Otoriter zihniyet bu yaklaşımı toplumda işlevsel hale koyar ve tahakküme dayalı mutlak bir otorite kurar. Bunun pratik örnekleri yüzyılımızda yaşadığımız *faşizm* ve *komünizm*'dir. Bu iki düzen her ne kadar birbirine zıt görünse de ikisi de otoriter zihniyet ve materyalist yansımacı bir epistemolojiyi temel almışlardır. Bu iki düzen aynı epistemolojik konumda rekabet eden iki sistemdir. Epistemolojik temel aynı olduğundan dolayı, bir *faşist* komünist olabilir, bir *komünist* de faşist olabilir. Bunlar bu değişimi yaptıktan sonra da edilgen yığınlar üzerindeki mutlak otoritelerini sürdürme inancını devam ettirirler.

Bülent KARATAŞ

KAYNAK

Mahçupyan, Etyen; *İdeolojiler ve Modernite*, Patika Yay., İstanbul, 1996.